

BUTLLETÍ

961

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

BUTLLETÍ
DEL
CENTRE EXCURSIONISTA
DE
CATALUNYA

1920

VOLUM XXX

BARCELONA
Impremta de la Viuda de Lluís Tasso
Arc del Teatre, 21 i 23
1920

Butlletí

del

Centre Excursionista de Catalunya

Discurs del Senyor President

ENTRE els deures que porta el càrrec de President del CENTRE EXCURSIONISTA en el que la vostra benevolença més que els meus mèrits m'ha col·locat, n'hi ha de fàcils i n'hi ha de dificultosos. Entre els primers hi poso el pilotar aquesta vella nau del nostre casal. Membre antic de la casa i acompanyat de tan bons companys, tasca senzilla és fer via avant en la marxa del nostre CENTRE i sortejar els pocs esculls que ens puguin sortir al pas. Altra cosa es adreçar-vos la paraula en la solemnitat d'avui, fer-ho en forma digna de vosaltres i lluitar amb el record d'antecessors com en Cèsar August Torras, ànima i oràcul d'aquesta casa durant tants anys i a qui tan deu l'excursionisme català i del meu predecessor immediat en Jaume Massó i Torrents tan conegut dintre les lletres pàtries. Impossible em fora emular tan il·lustres personalitats, mes com no és tal ma pretensió i sí sols complir dins les meves forces una obligació reglamentària, emprenc mon treball comptant amb vostra cortesia i amb l'afecte comú que ens uneix, amb l'amor a la nostra terra inspirador de tots els actes del CENTRE i raó principal i pot ésser única de la seva existència.

Pensem per un moment perquè estem congregats aquí. Cap fi utilitari ens anima en aquests moments; no és el plantejament d'un negoci ni un entusiasme polític el que ha concentrat tan bell aplec de dames i cavallers en aquest reonet de la vella ciutat. Però avui comencem nou curs i la nostra activitat corporativa sospesa durant l'estiu, torna a revivre i els socis d'aquesta casa, tots bons

fills de Catalunya, preparen ja llurs treballs per a seguir descobrint, estudiant i anotant lo característic de la nostra terra, els seus tresors inagotables de bellesa i poesia, així les relíquies d'un passat gloriós com les febroses palpitations de la seva vida moderna, igual que un enamorat cerca en sa estimada noves gràcies i perfeccions que l'incitin a voler-la més i més cada dia.

Posat en aquest camí vull parlar-vos jo aquest vespre d'una cosa nostra, ben nostra, que la naturalesa ha col·locat pròdigament en nostres mans i que degudament utilitzada és font de salut i regeneració físiques com podria ésser també un factor econòmic de primera força. Em refereixo als abundantíssims manantials d'aigües curatives distribuïts arreu en nostre terror i a les variadíssimes condicions climatològiques que ofereixen les diverses encontrades que integren el territori català, que les fa apropiades per establir-hi tota mena de cures de clima o d'altitud.

Catalunya és en ambdós conceptes un del països més privilegiats del món. Avui comencem a dar-no-se'n compte però no prou encara. Cal que tots ho sapiguem, cal vulgaritzar aquests fet de la nostra riquesa nadiua i que tothom, professionals i profans s'enterin de que en el trosset de món comprès entre els Pireneus, l'Ebre i el mar, hi brollen nombroses i variades fonts ben aptes per a combatre i vèncer moltes de les malalties a les que la pobra humanitat està subjecte.

La virtut medicinal de certes aigües no és pas una descoberta dels nostres dies. Ja els romans, mestres en saber treure partit dels elements naturals de benestar, les coneixien i usaven. Arreu de l'antic món llatí on surgeixen fonts termals allà es troben restos de termes romanes. D'aquestes en tenim a Caldes de Montbuy, La Garriga, Torelló, Les i altres indretes. Mes l'ús d'aquestes aigües no ha sortit de l'empirisme per entrar en el domini científic que molt modernament, fa poc més d'una centúria, quan els progressos de la química, permeteren fixar bé la naturalesa i components d'aquestes aigües i precisar llurs efectes curatius en tals o quals malalties. I més modernament encara han pres un nou interès a l'apoderar-se'n l'industrialisme i fer-ne objecte d'explotació, no sols erigint establiments en els punts d'emergència, sinó transportant i exportant aigua embotellada en quantitat fabulosa, trobant fàcils mercats fins en països que com el nostre podíem ben prescindir d'acceptar de fora lo que a dins ens sobrava.

Molt s'ha parlat i discutit sobre l'origen de les aigües minerals, essent l'opinió més admesa la que les fa derivar de les aigües de pluja que filtren pels terrenys permeables, s'introdueixen per les falles i cavitats de l'escorça de la terra, dissolvent de passada part dels elements amb què es posen en contacte, modificant-se per reaccions químiques i adquirint radi-activitat i altes temperatures les que van molt fones. Admitint aquesta explicació com molt probable i sabent lo complexe que és la constitució geològica de Catalunya, es comprèn la gran varietat d'aigües que hi neixen i que no ens manqui representació de cap de les que són admeses com medicinals. Així, començo afirmant: que totes les malalties susceptibles d'ésser tractades amb l'ús d'aquests medicaments elaborats en el gran laboratori de la naturalesa, trobaran sempre, dins de nostre territori, el que millor convingui en cada cas. Deixeu que us en dongui alguns exemples.

Els que necessitin aigües alcalines bè poden prescindir de Vichy i Vals, tenint molt més a prop Caldes de Malavella, Vilajuïga, Argentona i Ribes entre les més conegudes, sense anomenar Madremaña, Rocallaura, Rocafort i d'altres.

Les aigües bromo-iodurades de Tona són casi úniques en el món i per trobar-ne de consemblants cal anar a Cheltenham a Inglaterra o a Saratoga-Springs en els Estats Units. Són d'efectes heroics en totes les manifestacions de l'escrofulisme, a més de tenir moltes altres aplicacions.

Es de veu popular l'eficàcia de la Font Picanta de Sant Hilari pels que pateixen de càlculs, podent-se per lo menys equiparar a les celebèrrimes fonts de Vittel i Contrexéville.

En aigües termals de feble mineralització, preferibles en alguns casos a les sulfuroses, contem amb Caldes de Montbuy, La Garriga, Caldetes y d'altres menys conegudes, que poden competir amb Aix-les-Termes, Neris, Plombières, Wiesbaden i Baden-Baden. Fem constar de passada que els manantials de Caldes de Montbuy junt amb els francesos de Chaudes-Aigues són els de més alta temperatura d'Europa.

La llista d'aigües sulfuroses, càlciques o sòdiques, calentes o fredes, seria llarguíssima. A les estrangeres de Cauterets, Eaux-Bonnes, Amelie, Vernet i Molitg, podem oposar-hi sense la més petita desventatge, La Puda, Torelló, Banyoles, Sant Vicents, Senillers, Les, Arties, Tredós, Iborra, Font Calda de Gandesa, etc., etc. Els

reumàtics i gotosos, els paralítics, catarrosos i dermatòsics tenen certament on triar per a tractar llurs mals.

Expressament he deixat d'esmentar entre les sulfuroses les de Caldes de Bohí perquè aquesta estació mereix sens dubte atenció especial. En la vall de Bohí, tant xamosament reclosa en el mateix cor del Pireneu, raigen en tal quantitat les fonts medicinals i tan variades, que en fan un lloc únic en el món. No menys de 32 manantials hi veuen la llum, havent-n'hi de termals purs, de sulfurosos, sulhídrics, nitrogenats, sulfatats, magnesiàns, ferruginosos i arsenicals. Té ademés una cova natural, verdadera estufa de sudació, en el si de la roca, de quals esquerdes es desprenen vapors calents que mantenen una temperatura constant de 41°. Malgrat, l'allunyament d'aquella vall, accessible sols per camins de ferradura i de les deficiències de l'establiment, vell edifici monacal sols a mitges habilitat per a son nou destí, la justificadíssima fama de qué gaudeixen aquelles deus benefactores, hi atreu cada any un número creixent de malalts que, com enguany ha succeït, troben dificultats d'inquibir-s'hi per manca de lloc. No pot dubtar-se que el més brillant pervindre espera a aquella regió hidrològica, mercès, quan altre no, a la proximitat de grans salts d'aigua en les properes valls de Sant Nicolau i Sant Maurici, ben conegudes per la seva incomparable bellesa de molts dels meus consocis. Tard o d'hora i pot ésser molt aviat, aquells dolls d'energia seran aprofitats per la indústria, s'obriran camins i Caldes de Bohí figurarà aleshores entre els primers balnearis de la Península.

Seguint aquest paral·lel deu col·locar-se també en lloc preferent el Carlsbad català o sigui Vallfogona de Riucorp. Compleixen variades indicacions i entre elles la de fondre el greix sobrer dels obesos, virtut que tanta anomenada ha dat a aquella estació bohèmia.

A Santa Coloma de Farnés, hi trobem el nostre La Malou on es curen els reumatismes i contractures articulars, les paràlisis i les ferides complicades.

Com a aigües purgants poseïm la reina de totes, la de Rubinat, que ha merescut els honors de l'exportació, consumint-se'n grans quantitats a França en competència amb les de Hunyadi Janos, Pullna i Sedlitz.

Les jovenetes de pell groga i llavis descolorits veuran revenir els bells colors bevent l'aigua d'alguna *font del ferro* de les que pulu-

len per tot Catalunya. Entre les dotzenes que podria anomenar ho faré tan sols amb les de Montcada, Sarrià, Alpens, Canovella, Arbúcies, Besalú, Porqueres, Isils i les tan conegudes i freqüentades d'Espluga de Francolí.

I per a no fer-me pesat i no certament per haver agotat la matèria, acabaré la llista amb Cardó quals aigües arsenicals, pariones a les de La Bourboule, són d'efectes sorprenents.

Ja veieu, doncs, quan ben surtits estem d'elements curatius naturals, filó inagotable de doble vàlua sanitària i econòmica, que ens envegen molts països estrangers menys privilegiats que el nostre. Mes avui en treiem un rendiment cent voltes inferior al que podria obtenir-se'n. Llevat d'algunes estacions termals ben acondicionades i amb instal·lacions modernes, la majoria dels nostres manantials, resten inexplorats o ho són en forma rudimentària. Tenim, per exemple, una deu abundantíssima d'aigües fortament cloruratsòdiques a Gerri que sols són objecte d'una migrada indústria, extreient-se'n la sal per a l'ús de la comarca, quan amb menys elements, Salies de Bearn i Kreutznach són dos centres importantíssims d'hidroteràpia salada, que atrauen cada any milers de banyistes.

A molts dels nostres manantials hi concorren els malalts per pròpia iniciativa, pel que han sentit a dir a l'un o a l'altre, usant de les aigües com bé els hi sembla, sense la més petita direcció facultativa. Així i tot no deixen d'obtenir-s'hi efectes curatius, que podrien ésser més nombrosos i brillants si de cada localitat se'n tingués un concepte complet, per haver-ne estudiat el clima, altitud, vents dominants, variacions de temperatura, humitat relativa i de més dades meteorològiques i si de les aigües a més de la composició química se'n fixés bé l'eficàcia curativa, basant aquest coneixement en l'experiència de molts anys, única que té verdader valor, ja que de la presència de tals o quals elements sols se'n pot treure una vaga orientació general.

Aquesta hauria d'ésser la tasca de metges especialistes de cada estació, adscrits sempre a la mateixa, de la que arribarien a tenir així un gran coneixement. Tal ho demana el bon sentit i tal es ve fent en els balnearis estrangers. En Espanya, en canvi, el cos de metges de banys és un organisme purament burocràtic, quals individus, atents sols a l'escalafó, passen d'unes aigües a les altres, moguts no per un interès científic, sinó pel que representen les paletes despatxades. Salvant sempre honroses excepcions, bas-

tans d'aquests metges, considerant-se sols de pas en l'estació que dirigeixen, no es prenen la pena d'estudiarla i prescriuen l'aigua mica més, mica menys, i a tothom igual. D'aquí el gran desprestigi en què han caigut i que molt sovint lluny d'ésser tinguts com uns consultors i guies, se'ls considera com odiosos recaudadors d'un tribut oficialment imposat i que res justifica. Es la direcció mèdica un factor tan essencial, que ha fet dir a algú que val una estació lo que els metges que la dirigeixen. Ells deurien indicar amb tot detall la vida que més convé a cada malalt durant la cura, fixant-li les hores de passeig, exercici i repòs, marcant-li el règim alimentici i obligant als hostalers a que tinguessin menús de règim, ja que és verdaderament absurd veure artrítics que beuen aigua al matí per desintoxicar-se i es reintoxiquen al migdia amb un apat copios de perdus i de llagostes.

Millorat aquest servei, restaria encara molt camí que córrer per a donar a nostres aigües minerals el relleu degut. Com he dit abans contem ja amb algunes estacions modernitzades, però estem molt lluny encara d'aquelles *villes d'eaux* dotades de superbs establiments, hotels luxosos, cercles elegants, immenses avingudes ombrejades i jardins apoteòsics. L'Estat francès esmerça cada any varis milions en millorar els establiments i casino de Vichy, dels que és propietari. A Aix-les-Bains, a Carlsbad, a Baden-Baden i a tants altres punts hi actúen poderosíssimes societats anònimes amb quantiosos capitals. Es clar que no podem aspirar a tant, que no ho permeten ni els nostres medis econòmics, ni la nostra mateixa situació geogràfica i sabut és ademés que lo millor és enemic de lo bo. Però concretant-nos en esfera més modesta, podríem sí donar un marc adequat a les nostres riqueses hidrològiques multiplicant i millorant els elements auxiliars de cura, creant annexes de mecanoteràpia, electroteràpia, gimnàstica sueca i banys de llum, que completen o ajuden la cura hidro-mineral. Molts d'ells són d'un petit cost d'instal·lació i cap arriba a valer lo que aquells palaus termals que absorbeixen quantitats fabuloses. En canvi augmenten l'eficàcia curativa de l'aigua i satisfan al pacient al veure's objecte de meticulosa sol·licitud.

Es prodigis lo que l'ingeni humà ha inventat per a multiplicar i perfeccionar les formes d'aplicació de l'aigua. Tots coneixeu les dutxes en ses varietats de fredes, calentes i escoceses, ascendents, descendents i laterals, de raig, de vano, generals i locals, amb gra-

dacions de diàmetre i de pressió. Sabeu així mateix lo que són inhalacions, gargarismes, pulveritzacions, irrigacions, vaporaris, banys russos i turcs i demés variants de la hidroteràpia. Lo notable, però, és la perfecció i avenç, amb què es posen en pràctica en determinades localitats.

A Allevard he vist unes sales d'inhalació en les que l'aigua plou del sostre sobre unes xarxes, on comença a pulveritzar-se. En sa caiguda va recorrent les cubetes sobreposades d'una font monumental que s'aixeca al centre de la sala, i de cascada en cascada, dividint-se, trencant-se i reduint-se a polsim, abandona tot el gas sulfurós, que van respirant els malalts en tractament, còmodament sentats al voltant de la font.

El masatge d'Aix té la particularitat d'ésser magistralment fet per homes de gran musculatura, sota un doll d'aigua calenta que inunda la part massada. Es la famosa dutxa-massatge d'Aix de fama europea.

Els manantials de Vichy estan recoberts d'elegantíssims pabellons de gran cabuda, sota dels que, a les hores de tractament, s'hi mouen sense empentes milers de bebedors. Un exèrcit d'empleades, pulcrament vestides d'uniforme, van distribuint gratis, gots d'aigua a tothom que en demana, amb tan bona organització que no s'ha d'esperar mai ningú per gent que hi hagi. Els gargaritzadors de la mateixa localitat, públics i gratuïts, són no obstant i això, tant prodigiosament nets, que la persona més escrupulosa pot usar-los sense sentir la més petita repugnància.

A l'infinit podria multiplicar els exemples de originals i encertades en l'ús i aplicació de les aigües medicinals i heus aquí el secret de l'èxit d'aquets centres, que a unes bones aigües saben unir tals refinaments d'aplicació i comoditat. Tant es així que amb aquests sols, ajudats d'un reclam sàviament dirigit, han arribat algunes poblacions a fer pa sense farina, és a dir, a convertir-se en centres hidrològics importants sense tenir ni un rajolí d'aigua que per sa composició o temperatura es distingeixi de les comuns i ordinàries.

Tal passa amb Divonne, poblet no lluny del llac de Ginebra, travessat per una abundosa riera d'aigua fresca. Amb aquesta sola riera, en un tot igual a la de Núria, la de Bohí o a qualsevol de les que baixen de les congeses pirenenques, però ajuntant-hi un establiment de primer ordre, hotels confortables, casinos i sometent als malalts a una tècnica complicada de sudacions, summersions

ràpides dins l'aigua a 7° i reaccions violentes provocades amb un enèrgic masatge, s'ha conseguit convertir a Divonne en una terra clàssica de la hidroteràpia, a la que, abans de la guerra, concorrien a legions els estrangers, especialment els eslaus i nord-americans. El mateix podríem dir de la cèlebre aigua d'Evian, aigua lleugeríssima, casi destil·lada, de composició idèntica a les que s'escorren de la muntanya granítica de Santa Margarida de La Garriga i a la majoria de les que neixen en roques insolubles. Es que vull significar que aquestes aigües d'escassíssims components no tenen cap aplicació? Ben lluny d'això; que la seva mateixa simplicitat les fa altament dialtíques i usades en beguda executen una verdadera lexiviació o rentat de l'organisme. Vull significar tant sols que no són una raresa ni un privilegi d'aquella localitat, però que amb anuncis i propaganda, s'ha conseguit fer-la conèixer a tot el món i exportar-ne anualment 6 o 8 milions d'ampolles.

Permeteu-me abans d'acabar que digui dos paraules de les estacions climàtiques i de banys de mar, en lo que seré molt breu perquè amb poques variants haig de consignar el mateix que de les aigües minerals. En el marge que queda entre el nivell del mar de nostres costes i els tres mil metres dels cims pirenenics, tenim punts d'estatge per fer-hi les més variades cures d'aire, d'altitud i de repòs, avui tant preuades i amb tanta raó per les modernes orientacions de la medecina. Combinant l'altitud amb l'orientació, obtindrem una gama completa de climes, ens convinguin aquests freds, temperats o calents, més o menys secs i de molta o poca pressió atmosfèrica, amb què obtenir efectes sedants, tòncics o excitants i on enviar els tuberculosos, neurastènics i agotats de la vida o bé els pletòrics i congestius en camí d'apoplexia. A vosaltres, excursionistes, coneixedors de la terra, no us vull citar noms de localitats que ja en aquests moments us acudeixen a la pensa: Viladrau, Santa Fe, Ribes, La Seu, Aran...

En les cales incomparables de la costa brava, en la espaiosa badia de Roses o entre els cantelluts promontoris de Bagur, Estartit i Cap de Creus, el Mediterrani ofereix banyera incomparable on temperar els rigors estivals i allí hi trobem estacions marítimes comparables a Arcachon, Biarritz, Trouville o Ostende. Furgant per la sorra finíssima i respirant la brisa salinosa embaumada pels pins costarenys, pot trobar-hi noves energies la infància empobrida pel linfatisme i l'escrófula.

I com a estacions d'hivern podem presentar les xamoses viles de la costa, d'aquesta costa daurada tot l'hivern per un sol benefactor, on no s'hi coneixen el mistral ni la boira, ni la persistència de dies freds i humids. Ben cert que no poden dir-ho així els que hivernen a Niza, Cannes o Sant Remo.

Ràpidament he enumerat les joies que poseïm comparant-les amb les estrangeres. No són millors aquestes, però sí guardades en millors estoigs. Diti demostrat això, quedà senyalada quina ha d'ésser la tasca de tots els bons catalans. No ens manquen iniciatives, però cal vèncer un cert rutinarisme i encongiment que per dissort portem a dintre i ens fa poc aptes per les grans empreses, concebudes i executades a la moderna. Vegi's com les més importants explotacions industrials de Catalunya estan en mans estrangeres, que encara que en últim terme enriqueixen també al país, ens donen un aire d'inferioritat, de colònia primitiva, ben poc afalagador pel nostre amor propi. Durant el passat segle els catalans anaven a fer fortuna a Amèrica i hem hagut d'arribar al segle XX per veure als americans venint a fer fortuna a Catalunya. És lamentable que així sigui, però millor és dir-ho que dissimular-ho, que nos és pas amagant-los com corretgirem nostres defectes.

Es de tot punt indispensable que les nostres estacions sanitàries no caiguin en mans estrangeres. Tots podem i debem contribuir-hi. El que l'esforç isolat d'un propietari no pugui fer, ho farà una empresa i els capitals no mancaran si l'encert en la direcció és garantia d'èxit. Aleshores podria ampliar-se lo existent, crear de nou i començar una nova era en la utilització de nostres medis curatius naturals. I des d'avui mateix, sens esperar tals perfeccions, cal que tots els que per necessitat o distracció fan temporades en platges i balnearis, no desertin els nostres, sinó que freqüentant-los els hi donguin l'animació i concurs econòmic indispensable a llur prosperitat. Ja sé que son ambient tranquil i modest no s'avé amb l'afany d'ostentació i luxe d'alguns favorescuts de la fortuna o amb el desitg de plaers i distraccions picantes dels dissipats i decadents. Tots aquests pendran sempre bitllet per França, Austria o Alemanya, però ells mateixos, si amb tanta irreflexió corren darrera la disbauxa o la tonta vanitat quan el seny els aconsella de cercar la salut.

I aquí, senyors, dono mon treball per acabat, puix no vull abusar més de vostra paciència. He procurat fugir en quant m'ha estat possible de termes i conceptes tècnics i malgrat això reconec

l'aridesa del tema que he triat i us demano perdó. No me'n peneixo, però, que si la tesi està faltada d'aquella amenitat a que teneu dret i que jo no he sabut donar-li, vé informada d'un sa esperit patriòtic i reconfortant que és en mi fondíssim i que jo aprofitant aquesta solemnitat tracto d'infundir en vosaltres. I quan arribi a tots els catalans, quan tots s'hagin fet càrrec dels cabals sanitaris que poseim i del suprem interès que hem de tenir en valorar-los, no sols farem estalvi d'onerós tribut que paguem a l'estranger, sinó que deurem a nostra pàtria i sols a n'ella lo que val més que diners, la salut i fortalesa retrobades en l'oxígen dels nostres boscos, en l'oreig de nostres platges i en els manantials de vida que raigen abundosos del si de nostres muntanyes.

DR. LLUIS LLAGOSTERA

Barcelona, 30 d'octubre de 1919.

Memòria del Secretari

Senyors:

QUAN es persegueix un ideal i aquest es va apropant a mitjà del temps transcorregut mercès als esforços individuals i col·lectius, quan es té la satisfacció quasi bé d'assolir-lo amb breu temps després de tants i tants anys d'esmerçar un caudal d'energies i sacrificis de tota mena, l'encoratjament es referra i els ànims es multipliquen fins a la seva prosecució. Aquest, doncs, és el cas actual de nostre CENTRE, cada dia que va passant; ha sostingut lluites i més lluites i ha vençut, li manca només celebrar la festa de la victòria. Quí podrà negar el camí progressiu de nostre excursionisme? La colla de Sant Mus com així anomenavem a nostres precursors s'ha tornat verdaderes llegions que enamorats de la natura persegueixen sos encants i bellíssims atractius. Les arrossades a què els més platònics el reduïen s'han convertit també en exèrcits àvids de contemplar i estudiar les maravelles que passades generacions dominades de fe i de patriotisme escamparen d'ací i d'allà, segellant la nostra terra d'un ambient saturat, de ve-

gades de misticisme, altres artístic, en algunes ocasions de poesia, mes sempre personal i característic.

Havem lluitat amb ardor i fe, armes poderoses per a la conquesta; i sens saguar ni ferir a ningú, sinó fent obra de pau i de germanor hem acoblat el poble fent-li estimar lo que forma part de sa pròpia personalitat.

Per això a l'arribar la solemnia d'avui, i al passar balanç de les tasques realitzades amb manifest *superàvit*, s'aixampla el cor i vola nostre esperit, perquè veiem propera la gloriosa data que marcarà amb lletres d'or el renaixement cultural de Catalunya.

Nostre CENTRE, actiu com sempre, s'ha dormit sobre els conquerits llorers? Això és lo que podreu jutjar molestant un xic vostra atenció i escoltant la Memòria que per raó del càrrec, reglamentàriament tinc que llegir a continuació:

SECCIÓ D'ESPORTS DE MUNTANYA

Disposta sempre i anyoradissa de treballar es llença la primera, i aprofitant les primerenques neus que embolcallen el veí Montseny són molts que el primer de desembre hi van a fer pràctiques de skis. Altres surten també pel mateix dia alterant-se a les serres de Bertí passant per la Garriga, Puiggraciós, Puigfret, Pla de la Garga i Aiguafreda.

Pocs dies després, el dia 15, tornen a escampar la boira altra vegada pel Montseny, entrant-hi per Aiguafreda, La Mora, Pla de la Calma, Roca roja i Palautordera, més dominats per ses aficions, tornen, des del dia 25 al 31 a l'alta muntanya i carregats amb els skis fan diablures per l'alt Bergadà i la serra de Cadí.

Els dies 5 i 6 de gener fan acte de presència per les serres de Prades, mes com s'apropen els anys esports de neu i és necessari entrenar-se, surten altra vegada els dies 12 i 19 a fer pràctiques de skis al pintoresc Montseny amb l'oportunitat d'haver-se vestit de blancor immaculada; i el dia 26 pugen per Garraf al cim de la Morella.

Arribats al febrer celebren, els dies 2 i 3, sa festa major com deia nostre amic Danés. Somriu la xamosa vila de Ribes, s'endiumengen sos carrers i com per art d'encantament passa ràfaga de joia pels vessants del Taga animats pels entusiasmes dels concursants i la presència de gentils excursionistes imprimint dolçor i vida a

les festes que, amb motiu del concurs d'esports de neu, celebrà enguany amb tant lluïment el nostre CENTRE.

I per últim, el 25 de maig i en plena primavera, quan nostres boscos es presenten atapaïts i encatifats de verdor de tots els tons, transporten centenars d'excursionistes a les muntanyes que formen la carena divisòria del Vallès amb la Maresma, per a solemnitzar la cursa Llinàs, Dosrius i Mataró, organitzada per nostre ardit jovent. L'esplendidesa del dia, nombre d'equips i general entusiasme demostrat pels corredors i excursionistes, segella una vegada més el llibre de l'història del CENTRE i d'aquesta fillola que tant es desvetlla pel desenrotllament físic de l'individu.

SECCIÓ DE FOTOGRAFIA

La Secció de Fotografia no vol ésser menys, i agafant ses cambres fotogràfiques, segueix son comès de fer-nos conèixer tots els recons que per ignorància resten oblidats, alimentant així la pantalla que ens mostra semanalment nous descobriments i noves artístiques troballes.

Amb aquest ideal i a l'objecte de gaudir de coses belles, fan el dia 22 del passat desembre una interessant visita al Museu artístic i arqueològic de nostra ciutat.

El dia 12 de gener mapen la típica vila d'Hostalrich, el poble de Fogàs de Tordera, l'interessant Estany del molí de la Júlia i la riallera vila de Tordera; i el dia 26 la històrica ciutat de Girona.

Durant el mes de febrer fan la ruta des de Cardedeu cap a Santa Agnès de Malanyanes, Castell de la Roca i Granollers; esperant el dia 23 que reberen les fines atencions de la família Cabanyes en sa casa pairal de la pintoresca Argentona.

El mes de març el dediquen a la costa llevantina fent el dia 9 una excursió circular des de Malgrat al castell de Palafolls, regressant altra vegada al mateix punt per Les Ferreries; i el dia 23 van des de Premià de Mar a Premià de Dalt, Santuari de la Cisa i Vilassar de Mar.

Als 18 del mes de maig toca el torn a les gemades vores que des de la veïna vila de Sant Boi del Llobregat van fins al Prat.

A l'arribar al mes de juny la calor apreta i això fa que davant la impossibilitat d'anar per la muntanya, s'encamini la Secció a treure bon partit de la històrica i llegendària ciutat de Tarragona.

SECCIÓ DE GEOLOGIA

La Secció de Geologia, també ha fet les seves excursions de caràcter científic, i algunes ben importants per cert, donat el fi que persegueix.

Així veiem que el dia 22 de desembre del passat any 1918 s'agrupen en excursió paleontològica a les serres de Montlleó i van dels Malvals a Manresa; i aprofitant dos dies, 4 i 5 de gener, altra de geològica al cap de Salou.

El mes de febrer visiten l'aflorament granític de Capellades i la vora de la conca nummulítica, anant des de Vallbona a La Pobla de Claramunt, terminant el dia 4 de maig amb una altra també de geològica al Figaró i Aiguafreda.

SECCIÓ D'ENGINYERIA

Es gran l'activitat d'aquesta Secció disposta sempre per a facilitar als seus associats tots aquells coneixements valent-se de l'excursionisme que per raó de sa carrera els han de ésser útils i quasi bé necessaris.

Per això el dia 12 del desembre passat organitza una visita als tallers de fundició d'alumini i bronzes dels senyors Mateu, Grau, S. en C.

Altra el dia 15 a l'Estació de Mercancies del Morrot; i altra el dia 30 a la *Hispano-Suïsa*.

Entrat l'any actual es traslladen el dia 12 de gener a l'estació superior del funicular del Tibidabo, i aprofitant l'estància en aquell cim, visiten de passada la torre de la Companyia d'Aigües de Barcelona.

El dia 23 fan via envers Montgat i després d'estudiar la pedrera i forns de guix del senyor J. A. Jordana, es personen a la fàbrica de superfosfats dels senyors Barrau, Massó i Companyia; de regrés es paren a la fàbrica d'Anís del Mono, de Badalona, acabant el mes essent rebuts el dia 26 a la Central de Telèfons del carrer d'Avinyó.

Tres visites segueixen fent durant el mes de febrer; el dia 9 al temple expiatori de la Sagrada Família; el dia 15 als tallers de la Unió de Fotogravadors, S. A.; i el dia 26 a la fàbrica de cervesa de D. Ernest Petry, S. en C., successora de Lluís Mòritz.

Corrent el mes de març i traslladats al Pla del Llobregat, visiten el dia 5 la Colònia Güell i la Central Hidro-elèctrica de la Companyia Barcelonesa d'Electricitat a Corbera.

El dia 19 van a la Universitat Industrial, i el 31 a la fundició i tallers mecànics del senyor M. Vilarasau.

Vinguda la primavera i amb ella la bonança, l'aprofiten per a anar el dia 2 de maig fins a Mollet, veient la fàbrica de Teneria Moderna Franco-Espanyola, i la de sedes del senyor Fàbregas Jorba.

El dia 10 la fàbrica de galetes dels senyors Viñas i Companyia; i per últim, el dia 25 clouen el curs anant a Monserrat per a fer-se càrrec del funcionament del tren funicular que des de la plaça de la Font porta fins prop de l'ermita de Sant Joan.

Fins aquí les diverses excursions i visites que han realitzat les Seccions que integren nostre CENTRE. No hi ha dubte que aquesta intensitat de les sortides ha de reportar un sens fi de coneixements, ha d'engendrar en nostre sí un amor a tot lo nostre que s'ha de traduir forçosament en actes expansius que donguin a conèixer les impresions rebudes, saborejant a l'ensens hores dolces i recordant fets que es graven en nostre vida excursionista.

Heus aquí el perquè de les ressenyes i conferències continuades i inagotables que tots els dies escoltem amb verdadera fruïció i que fan d'aquesta casa un verdader temple de l'excursionisme per a venir a rendir tribut a la natura i a la bellesa.

Són tantes les que tinc que ressenyar que espero benevolència per part vostre si és que la meua traça és poca, per a fer la relació lo menys molestosa que sigui menester.

Donà la primera del curs el 6 de desembre, nostre ex-president, degà dels excursionistes, D. Cèsar August Torras, portant-nos «A través de la carena frontera entre el Vallespir i la Garrotxa».

Seguí el dia 10 del propi mes D. Enric Gil Camporro desenrotllant el tema «La Metalúrgia de l'alumini i els treballs sobre la mateixa realitzats per l'Escola de Barcelona».

El dia 13 l'arquitecte D. Geroni Martorell explicant-nos «L'art cívic en l'antiga Catalunya».

El dia 20 el Secretari de la Secció de Geologia, D. Jaume Marcet, ens fa conèixer les «Impresions d'una excursió geològica des de Martorell a Igualada a través de la serralada mixta del nostre prin-

cipat, passant per Esparraguera, Collbató, el Bruch i Castellolí»; i el dia 31 l'enginyer D. Eduard Buyé explica una excursió a Manresa, Súria i Cardona, visitant les salines i els jaciments de sals potàssiques, acabant amb la ressenya de l'excursió a la Central elèctrica del Pasteral.

Inaugura l'any actual donant-nos tres interessants conferències els dies 3, 10 i 17 de gener D. Josep M.ª Soler i Coll, ressenyant una excursió «Per la cresta de les tempestats (Muntanyes Maleïdes)».

El dia 14 D. Lluís Juanico ens dona compte d'una visita feta a l'impremta i oficines de *La Vanguardia*, i establiment tipogràfic dels senyors Henrich i Companyia; acabant el dia 28 D. Antoni Guérin estudiant les instal·lacions Hidro-elèctriques que a Tremp té la Societat *Riegos y Fuerza del Ebro, S. A.*

Amb motiu de l'exposició de cartografia la importància de la qual ressenyàrem amb oportunitat, el ja abans dit D. Cèsar A. Torras, inaugura un cicle de conferències dels dies 24 al 31 successivament, desenrotllant el tema «Comarques naturals de Catalunya ajustades al moment present».

El dia 4 de febrer D. Jaume Marcet ressenya una excursió geològica per la conca del Magaroles des d'Esparraguera a la Beguda.

El dia 7 el Reverend M. Marian Faura segueix el cicle començat explicant-nos les condicions estructurals del terreny per a la caracterització de les comarques catalanes.

El dia 11 l'erudit D. Francesc Carreras Candi fa l'estudi històric de «Els orígens de la cartografia i influència de la Confederació Catalana Aragonesa en son progrés».

Ve després el Director del servei del Mapa geogràfic de Catalunya, D. Josep de Rivera, i el dia 14 ens ensenya «Els procediments cartogràfics seguits a Catalunya».

El dia 18 D. Arnau Izard, de la Secció d'Enginyeria, detalla la ciutat de Girona i les seves fàbriques.

El dia 19 amb un ple a vessar, té lloc el repartiment de premis als guanyadors dels concursos d'hivern, resultant com sempre dita festa hermosa i simpàtica per la escollida concurrència que s'hi acobla àvida d'aplaudir als favorescuts en tant noble lluita; tancant el mes, el dia 28, D. Joan Ruíz Porta, describint-nos «La regió del Montmell»; continuant la conferència el dia 7 del següent mes de març.

El pròxim dia 13, D. Miquel Canals glossa una visita efectuada

a la fàbrica d'aire líquid, oxígen comprimit i acetilè dissolt, de la Societat de Carburers metàl·lics.

El 14, l'amic Joan Roig ens porta a una excursió pel Segrià i alt Urgell.

El dia 18 D. Josep Puig Boada, ens dona a conèixer la fàbrica de porcellana i el Laboratori electro-tècnic dels senyors Berenguer, S. en C.

El dia 21 D. Jesús Pinilla desenrotlla el suggestiu tema «Tot voltant el Torraneules; aspectes ciutadans de la muntanya», cridant l'atenció de l'auditori; i el dia 28 el repetit D. Cèsar A. Torras segueix «Les comarques naturals de Catalunya ajustades al moment present»; arribant així al mes d'abril.

A l'arribar a l'abril les circumstàncies desgraciades, de tots ben conegudes, a que es va veure sotmesa nostra ciutat, van obligar al CENTRE a la suspensió temporal de ses tasques, per qual motiu es deixà de celebrar també la festa patronal en la diada de Sant Jordi.

Vingut el mes de maig i un xic normalitzats, reprenem de nou l'activitat que s'havia desplegat i el dia 2 ocupa de nou la tribuna D. Cèsar A. Torras terminant «Les comarques naturals de Catalunya ajustades al moment present» i amb ella el cicle organitzat per la Secció de Geologia amb motiu de l'exposició de cartografia.

El dia 6 torna a perorar D. Arnau Izard descrivint una excursió feta a Sabadell per a visitar la fàbrica de filats dels senyors Prat Carol i Companyia.

El dia 9 D. Feliu Duran i Cañameras ens fa fruir vuit dies a Mallorca durant la primavera.

El dia 13 altra vegada D. Jaume Marcet ens explica una excursió feta per la Secció de Geologia als llits fossilífers de Manresa.

Amb ocasió d'haver indicat la Mancomunitat de Catalunya la conveniència de que alguns socis subvencionats per aquell organisme ensenyessin la pràctica dels skis als veïns de la Vall d'Aran, els intrèpids excursionistes de la Secció d'Esports de Muntanya, don Josep M.ª Soler i Coll, D. Lluís Estàsen i D. Pau Badia, desafiant els perills i malgrat les grans quantitats de neu que obstruïen, sent infranquejable el Port de la Bonaigua, passaren a aquella Vall, logrant un èxit no assolit fins ara.

Amb tal motiu els dies 23 i 30 D. Josep M.ª Soler explica les vicissituds passades en aquelles correes i els entusiasmes amb què foren rebuts pels habitants d'aquella hermosa i isolada part de Catalunya.

El dia 6 de juny el soci D. Feliu Duran i Cañameras estudia l'escultura romànica catalana.

El dia 13 la Secció d'Esports procedeix al repartiment de premis de la cursa Llinàs-Mataró.

El dia 17 retorna D. Jaume Marcet amb unes excursions geològiques pels encontorns d'Igualada, Tossa de Montbuy, Odena, Castellolí, Pobla de Claramunt i Capellades, tancant el curs la Secció de Fotografia, amb una conferència donada el dia 22 per D. Rafel Areñas, explicant els procediments pigmentaris.

REUNIONS I CONFERENCIES EXTRAORDINARIES

Deixant apart la Junta general celebrada el 30 de juny sens incident d'importància, podem calificar de conferències extraordinàries les donades els dies 6 i 27 de febrer per D. Adolf Zerkowitz, consistents en l'exhibició d'hermoses projeccions del Pirineu aragonès i català; i la donada el 20 de juny en honor dels congressistes del primer Congrés de Turisme celebrat a aquesta ciutat.

SESSIONS NECROLOGIQUES

El dia 11 de juny es celebrà una vetllada necrològica en honor dels que foren socis benemèrits D. Francesc X. Montsalvatje; don Jaume Almera i D. Ramon N. Comas, llegint les respectives Memòries, D. Jaume Massó i Torrents, Reverend M. Marian Faura i don Antoni Careta i Vidal, pagant així el CENTRE un deure de gratitud i bona recordança als que per son amor, estudis i constància havien enaltit la nostra terra.

EXPOSICIONS

El curs passat el petit saló destinat a tal objecte ens va exhibir una munió d'obres que el més exigent en l'art Daguerrià podia calificar-les verament d'artístiques. Aquest any ens atrevim a dir que nostra Secció ha arribat ja a la meta en quant a fotografia es refe reix. El nombre d'exposicions, la quantitat de les obres

exposades i la qualitat de les mateixes ho prediquen ben alt.

El dia 24 de gener té lloc l'apertura de la interessant exposició de cartografia portada a cap per la Secció de Geologia. La importància i profit reportats per la mateixa és ben patent, per qual motiu abundaren les felicitacions i els donatius de mapes pels socis expositors. A tots ells devem gratitud i reconeixement.

També el CENTRE per la seva part ha fet l'adquisició d'una ben acabada maqueta de la muntanya de Montserrat que figurarà amb oportunitat instal·lada en nostre local.

De la mateixa manera s'hi instal·laren les obres premiades en el concurs celebrat a la Societat excursionista *Peñalara* de Madrid.

En el propi gener s'exposaren les fotografies del concurs que, patrocinat per la Secció, celebrà la vila de Rubí amb motiu de la inauguració del ferro-carril elèctric des de Barcelona.

Durant el mes de febrer hi varen figurar instantànies dels Esports d'hivern celebrats a Ribes.

Corrent el mes de març nostre consoci En Enric Mallat hi feu gala de les dots que posseeix i de la manera com funciona la cambra fosca posada a les seves mans.

A l'abril s'hi exposaren les presentades al concurs celebrat pel Casino de Tiana per a enaltir i fer conèixer la Conreria i ses rodalies.

Pel maig hi veiérem les fotografies que havien de sortir impreses com a làmines artístiques en nostre BUTLLETÍ.

I per últim una exposició de caràcter general amb motiu de la vetllada en honor dels congressistes del Turisme català, on hi poguérem veure un verdader davassall d'art i coneixements fotogràfics desplegats pels més significats socis de la Secció.

XALETS REFUGIS

Inútil és dir de la manera que es va estenent cada dia la coneixença del Pireneu català des de que el CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA aixecà el seu xalet al cercle d'Ull de Ter. Pocs, molts pocs, eren els excursionistes que havien trepitjat aquelles tarteres i escalonat aquells cimals per la impossibilitat o quan menys dificultat d'efectuar la travessia des de Camprodon al santuari de Núria amb una sola jornada. Mes tot va ésser aixecar aquella fita redemptora

i augmentar de dia en dia els aficionats a les excursions d'alta muntanya, i tant és així, que jo crec que sens tardar molt temps el xalet serà insuficient per a engullir i dar aixopluc a tants excursionistes.

L'any passat per a fomentar aquestes visites es varen editar uns follets de propaganda i organitzar unes excursions acompanyades que varen donar un èxit indiscutible. Aquest any era natural que es repetís la sort, i el resultat ha superat a tot lo que podia esperar-se.

Per a que es pugui veure l'augment proporcional al·ludit abans, fixeuvos amb l'estadística dels seus visitants que us vaig a fer conèixer.

Des del 15 de juliol al 15 de setembre que es considera la temporada oficial han estat al xalet d'Ull de Ter: l'any de la seva inauguració o sigui l'any 1909, 114 excursionistes; l'any 1910, 119; l'any 1911, 157; l'any 1912, 95; l'any 1913, 151; l'any 1914, 124; l'any 1915, 367; l'any 1916, 445; l'any 1917, 429; l'any 1918, primer any dels follets de propaganda, 644, i l'any actual de 1919, 876.

També atenent l'acord pres en última Junta general, ha quedat arranjat un departament especial al Refugi lliure on els socis hi trobaran lo més necessari en ses excursions hivernenques.

Per no haver rebut encara l'estadística dels visitants de la Renclosa em veig impossibilitat de donar-la, si bé puc adelantar-vos qui hi està també iniciat un augment de visitants.

SENYALAMENT DE CAMINS

Amb combinació i subvencionat per la Mancomunitat de Catalunya s'han fet ja els primers assaigs i pressupostos per a el senyalament de camins de muntanya. No crec que l'excursionisme passi gaire temps ens tocar els resultats d'una millora tant necessària per a tots.

BIBLIOTECA

No ens equivocàrem al pensar que amb la reinstal·lació de nostra biblioteca adquiriria nova empenta amb el nombre de llegidors; i en efecte, si bé ignorem el nombre de visitants dels anys passats

per no haver-se registrat, tots sabem que era ben escàs. Doncs bé, aquest curs o bé sigui des del 14 de desembre passat fins avui 30 d'octubre inclusiu, han assistit a la Biblioteca, consultant diferents obres, 709 llegidors.

Y ara permeteu-me abans d'acabar, de dedicar un sentit record a tots aquells companys que per llei inexorable ens han deixat per sempre, entre els que s'hi compten el Reverend Jaume Almera, Enric Vidal i Valenciano i últimament En Melcior Rodríguez Alcántara.

Ja veieu que no s'ha perdut el temps ni com us deia s'ha dormit sobre els llorers. Les excursions que encara que particulars es forjen en aquesta casa son nombrosíssimes. Així com al temple s'hi va per orar, aquí si ve per a organitzar i formar colles per excursions. Aquí es consulten plànols, aquí es troben documents indicadors de tot quant es vulgui veure, aquí es troben fotografies que predisposen a les sortides, aquí es troben consells que encaminen al coneixement de tot lo bell de nostra terra; i en una paraula, enclòs dins aquest sagrat recinte s'hi guarda l'essència i ànima de Catalunya tota. Per això aquestes parets tenen un atractiu invisible, i ens assadollen del flaïre de romaní i de la farigola tant abundants en nostres boscúries, de la grandiositat i solitud de nostres enlairats cims; de la fou de nostres valls i de la fresa alegroia i rondinaire de les aigües que estimbant-se fins a la terra baixa, formen caudalosos rius que donen moviment i vida, engendrant nostra agricultura i nostra indústria. Deia temps enrera nostre estimat ex-president D. Jaume Massó i Torrents que era molt extraordinària l'atracció d'aquesta casa; i afegia, que no podia mai venir amb el propòsit de passar-hi poca estona, doncs com si el retinguessin li costava anar s'en. Això mateix fixeu-vos que ens passa a tots els que la freqüentem; hi venim devegades per uns moments i hi passem hores enteres. I és per què ens parla al cor fent-nos sentir el plaer de la muntanya.

Veniu, doncs, admiradors de la natura i de ses gales, aimants de nostres tradicions i meravelles, veniu, i porteu tots aquells que senten l'escalf del patriotisme. Posats aquí ja la casa obrarà tot lo demés, seran excursionistes, estimaran la terra i ben aviat la ginesta i la rosella entrecruades serà el símbol que acaronaran fins a lograr un complet ressorgiment cultural i amb ell la llibertat de nostra Catalunya.

TIMOTEO COLOMINAS

En Francesc Monsalvatje i Fossas

Treball llegit en la vetllada
necrològica del dia 11 de juny.

No puc parlar d'En Monsalvatje que no se'm desvetlli el record de la nostra llarga amistat: Havíem fet plegats excursions pels voltants d'Olot, força abans que ell pensés publicar tants llibres de les seves pacientes investigacions; havíem corregut per Besalú i pujat a la Mare de Déu del Món, primer que ell adquirís una propietat a n'aquella medieval vila. Sentia l'encant del seu aire bondadós, l'atracció d'aquell seu migriure ple de cordialitat.

Interessant-se per la nostra història ocupava l'estudi totes les hores de lleure que podia dedicar al repòs al cap de tantes hores de treballs personalíssims de la casa de Banca. Així va saber-se preparar fins que tantes foren les notícies aplegades i els documents copiats que prenen aspecte d'obra. En la dedicatòria d'un llibre a la seva esposa D.ª Virgínia Iglesias li recorda «que sabes los afanes y los ratos que muchas veces he robado al reposo para poder dar cima al plan que en mi buena voluntad me había trazado». Així com havia endreçat als seus fills el seu primer llibre de les Memòries històriques sobre el comtat de Besalú, endreçava a la mare llur el primer de l'extens diplomatarí. Sorpren com en mig de les ocupacions cotidianes i de la cura de pujar la família pogués enllestir un volum cada any, que anava imprimint a can Bonet d'Olot; com més avençava el temps, els seus llibres creixien en importància, el pla prenia cos i cada nou volum anyal s'engroixia de planes.

De primer, no donava els llibres a la venda, els circulava modestament entre els amics afectats als estudis històrics i els oferia a les biblioteques o institucions on pogués aprofitar i estimar carinyosament la seva obra abnegada i despresa. No s'oblida, en els seus primers volums de les Notícies històriques, dels amics que havien influït en la seva vocació; dedica el tercer a En Joan Reixach, company de les seves matineres excursions per les comarques olotina i bisuldunenca; el quart a En Joan Fajula, reconeixent li que «si las Notas del libro que vengo publicando han visto la luz

pública, se debe a ti, que me animaste a ello y guiaste mis primeros pasos». A poc a poc, les dificultats primeres en la lectura de documents se li anaven aclarint a mesura que els anys passaven; devenia paleògraf i historiador comarcal autodidacte. Percaçant documents i arxius desapareguts significava particularment sortos en troballes per l'estudi del comtat de Besalú i dels seus monestirs. Tots els seus llibres acaben amb un abundós apèndix de documents quant no en son constituïts exclusivament. Eran tantes les persones estudioses que li demanaven que posés a la venda els volums que anés publicant que a l'últim, encoratjat, va decidir-se.

En l'espai de vint i vuit anys va traure vint i quatre volums, comprenent diverses obres. Amb el títol modest de Notícies històriques va aparèixer el primer volum sobre la història de Besalú l'any 1889 però la dedicatòria als seus fills du la data de gener de l'any precedent; el darrer volum, que és el quart del Bisbat d'Elna, porta el mil·lèsim 1915.

En 1897, la casa Fills de J. Monsalvatje va establir sucursal a Girona encarregant-se'n en Francès; des d'aleshores treballava, i feia treballar, a estones a l'arxiu d'Hisenda, on anaren a parar tots els arxius monestirials de la província. Amb la seva estada a Girona, tant com va fer créixer el negoci de la casa va créixer la seva reputació científica; amb la vida de relació literària també se li augmentaven les facilitats de treball. Però en els arxius d'Hisenda, per una d'aquelles aberracions ben espanyoles, no varen poder-s'hi reunir tots els arxius dels convents, alguns dels que més a ell li interessaven no hi varen anar a raure, restant amagats, esperant que ell els cerqués. De l'estada a Girona ve la seva simpatia primer, la reputació després, del partit regionalista. Es cert que la redacció de totes les seves obres en castellà podia fer pensar que no fos gaire afecte a les nostres coses, per més que l'esperit català traspua en totes les planes dels seus nombrosos llibres. A la primària varen tenir en ell gran part les influències educatives en l'elecció de llengua; però examinant els mots d'endrega amb els quals m'oferia cada llibre observo que fins al desè tots són en castellà, dels de l'onzè ençà tots són en català i així era la correspondència particular. No podien conduir-lo a altres idees polítiques l'estudi dels monuments històrics d'aquell cada dia més extens tros de terra catalana que descobria. Havent ocupat càrrecs municipals importants a la seva vila de naixença, va ésser alcalde

de Girona en repetides i saltades ocasions que van entre els anys 1905 al 1909. Per tot arreu va deixar rastre de la seva activitat i bon regiment. Les seves obres li valgueren una sèrie de títols honorífics.

Anem a recordar-les aquestes seves obres.

Besalú, su historia, sus condes, su obispado y sus monumentos. Són dos volums impresos a Olot en 1889 i 1890. Declara en el pròleg que fa temps que recull notícies sobre la comarca i ja inicia altres treballs successius; diu, sense la més petita pretensió, que anirà escrivint i publicant llibres perquè altres de més preparats no ho fan. Completa i discuteix el catàleg dels comtes, dels abats de Sant Pere, dels priors de la colegiata de Sta. Maria. A la fi del segon volum ja suplementa les notícies del primer, procediment ple de sinceritat que seguirà sempre més. L'apèndix de documents és 24 més 25 i, demés, el segon va acompanyat de fotografies reproducció dels principals monuments de la històrica vila.

Santa Pau y lugares que componían su antigua baronía, 1891. A més de tractar-se de la vila medieval, dels seus senyors i del castell, dóna circumstanciada nota del santuari dels Archs i de Sta. Maria de Finestres i dels seus priors, establint-ne el catàleg; de les esglésies de La Cot, Sant Miquel, Sta. Maria de Batet i algunes altres. Porta encara adicions al comtat de Besalú i apèndix de 21 documents.

Ridaura y su monasterio de Santa María. Publicada regularment al cap d'un any. Aquest és un dels llibres de més pròpia investigació publicats per en Monsalvatje fins aleshores. No solament resulta nova la història del monestir de Ridaura, dels seus priors, de les possessions, sinó que en una part que titula *Basagoda*, tracta del monestir de Sant Llorenç del Munt (Sous) i dels seus abats; i del santuari de la Mare de Déu del Munt. En unes importants adicions completa i corretteix la matèria tractada en els volums precedents, tot continuant-s'hi una col·lecció de 21 documents.

El vizcondado de Bas va sortir en l'any 1893, com sempre imprès a can Bonet d'Olot. En havent estudiat els vescomtes, examina l'autor els edificis de Sant Esteve de Bas, particularment la seva notable església; en acabat Les Preses, Sant Privat entre altres localitats. Termina reunint 18 documents.

El monasterio de San Pedro de Camprodon va aparèixer el

mateix any de l'obra precedent. Un plà s'esboça en aquesta amb el títol general de *Monasterios del antiguo condado de Besalú*, projecte que més endavant anirà desenrotllant. Continuant i completant, en la mesura de la possibilitat, l'abaciologi de Sant Pere de Camprodon que havien iniciat els seus descancers, tracta també de Sta. Maria, de Baget i Rocabruna. Els afegiments als precedents volums devenen importants, mentrestant que 18 documents tanquen el llibre.

Monasterio de Santa María de Arles va veure la llum en l'any 1896. No solament per ésser terra tant catalana de tot temps la des del tractat dels Pirineus (1660) Catalunya francesa, justifica l'autor entrar en el seu marc per haver el comte Bernat Tallaferro de Besalú heretat del seu pare el Vallespir. Després de provar de fixar l'abaciologi d'Arles, examina el priorat de Custojes, i inserta un apèndix de 39 documents.

San Andrés de Sureda y San Quirico de Colera, obra datada amb el mateix mil·lèssim que la precedent. El treball més important és la contribució a la formació de l'abaciologi del monestir de Sant Andreu, estudiant després els monestirs del comtat de Fono. lledes, heretat dels comtes de Besalú. Un treball prou seu és el que dedica al monestir de Sant Quirse de Colera, apoiat de 31 documents i donant una sèrie d'inscripcions inèdites.

San Martín del Canigó, tret l'any 1896. Tots els catalans, especialment els excursionistes, coneixen les ruïnes d'aquest enasprat monestir, que inspiraren a Mn. Cinto el poema «Canigó» i que fa pocs anys varen ésser en part restaurades per l'actual bisbe de Perpinyà Monsenyor Carselade du Pont. En aquest volum té una part pintoresca fent costat a la científica. La fixació del catàleg dels abats, i la refutació de les llegendes no l'han sustret de l'admiració de la muntanya i del monestir abocat al cingle. Les adicions i els 51 documents, formen aquesta vegada la meitat del volum.

Amb la *Geografía històrica del condado de Besalú*, va formant i desenrotllant-se el pla primer, però en aquesta obra notable i útil, apareix ordenada i de fàcil maneig, una quantitat considerable de notícies aplegades a còpia d'anys. La força del treball continuat es veu aquí amb força i claretat, essent les dades reduïdes a la més mínima expressió.

La *colección diplomática del Condado de Besalú*, obra la més considerable, consta de cinc abultats volums publicats en dates prou

distanciades. El primer és de 1901 i de 1908 el cinquè, aquest darrer per excepció publicat a Girona. D'aquí endavant les obres són més notables i ben compostes.

Los monasterios de la diócesis gerundense (1904), rectificació a los abaciologios publicados por el P. Jaime Villanueva. Aquest subtítol que posa, l'explica amb paraules de sincera admiració a l'autor del «Viaje literario». Aquí es troben reunides totes les notícies i rectificacions que havia pogut en Monsalvatje recullir.

Però una de les obres que li havia representat més treball de recopilació són els tres espessos volums del *Nomenclátor histórico* de las iglesias parroquiales y rurales, santuarios y capillas de la provincia de Gerona; publicats a Olot entre els anys 1908 i 1910.

Tenia potser la idea de formar un volum amb la notícia de *El monasterio de San Pedro de Casserras* de 1910 i *Vallfogona* publicada l'any abans de morir.

La seva darrera obra va ésser també de gran empena. Quatre volums ben atapaïts forma el seu *Obispado de Elna*.

Va deixar diverses obres pòstumes de la manera que ell solia escriure els seus originals, és a dir, a punt d'imprimir-se. Aquests estan en les bones i acurades mans del seu fill Xavier, ell que és un excel·lent escriptor, dolç i delicat.

Efectivament, l'edició pòstuma va iniciar-se amb els seus *Comtes d'Empuries vindicats*; d'aquí pocs dies puc anunciar des d'aquí que es publicarà un volum dels *Castells del comtat de Besalú*.

Model de patriotes, d'historiadors, va fer-se, durant més de 28 anys, l'obligació de treballar per Catalunya, no perdent cap hora de la seva aprofitada vida. De segur que ningú més ha deixat, a l'hora del trespàs, un treball més gran ni més profitós. Però és cert que ell havia fruit recurrent monestirs i castells, copiant documents, calcant inscripcions, documents i inscripcions que en gran quantitat romanien inconeguts abans que ell les donés a conèixer.

Havia nat a Olot al 28 d'agost de 1853 i va morir a Girona el 30 de juny de 1917: tenia doncs 64 anys quan va baixar a la tomba. La seva vida plena va dedicar-la publicament en retreure les glòries del nostre passat, els primordis de la constitució del sòl català, la civilització pirenenca: per això els catalans li restaran agraïts perpetuament.

Crònica del Centre

GENER DE 1920

CONFERÈNCIES.—Els dies 16 i 23, el Sr. Cèsar A. Torras continuà les seves conferències sobre les comarques naturals de Catalunya.

El Sr. Joan Ruiz i Porta dissertà, el dia 30, sobre el tema «Del temps de la vellúria».

SECCIÓ DE FOTOGRAFIA.—El dia 4 anàren d'excursió a Sant Medí i Sant Cugat del Vallés, visitant son monestir.

El dia 22, a les 10 de la vetlla, el Sr. Rafel Garriga donà una conferència sobre *Ortocromatisme*.

El dia 25 efectuaren una excursió a Vilanova i Geltrú, visitant el castell de la Geltrú i la Biblioteca-Museo Balaguer.

SECCIÓ D'ESPORTS DE MUNTANYA.—El dia 14 tingué lloc la sessió solemne de repartiment de premis als equips vencedors en la cursa de muntanya «Palautordera-Mataró».

SECCIÓ DE GEOLOGIA I GEOGRAFIA.—El dia 18 s'efectuà una excursió de Sitges a Vilafranca del Penedés, passant per Jafra, Olivella i Sant Pere Molanta, per estudiar els terrenys miocènics i cretácics.

SECCIÓ D'ARQUEOLOGIA.—El dia 25 tingué lloc una excursió a Sant Pere de Terrassa per a visitar les esglésies romàniques de Sant Pere, Sant Miquel i Santa Maria.

SECCIÓ D'ENGINYERIA.—Dia 15 visitaren el vapor «Infanta Isabel de Borbón», de la Companyia Trasatlántica.

Dies 20 i 27, a les 7 de la tarda, D. Salvador Filella ressenyà l'excursió efectuada per la Secció, per a visitar les instal·lacions hidro-elèctriques de la Catalana de Gas i Electricitat a Seira (Aragó) i el Xalet-Refugi de La Renclusa a les Muntanyes Maleides.

Dia 23 efectuaren una excursió a la vall del Noia per a visitar: a Igualada, la fàbrica de curtits de la Sra. Viuda i Fills de Josep Sabaté i Durán, i la de cola de l'Associació de Fabricants de Curtits; i a Capellades, la de paper dels Srs. Miquel i Costas.

Noves

CONVITS.—Ha sigut convidat el CENTRE pel «Colegio de Médicos de la provincia de Barcelona» al seu acte inaugural de curs.

PER NOSTRES MONUMENTS.—S'ha oficiat a la Comissió de Monuments de la provincia de Girona, al Servei de Conservació i Catalogació de Monuments de la Mancomunitat de Catalunya, i al Ajuntament de Camprodon per a que

facin les gestions necessaries per a la conservació i restauració de l'església romànica de Sant Pere d'aquella vila.

LLIGA DE SOCIETATS EXCURSIONISTES.—Ha sigut nombrada una Comissió composta pels Vocals Srs. Agustí Durán, Josep M.^a Cò de Triola i el Secretari Sr. Timoteo Colominas per a estudiar les Bases d'una Lliga de Societats Excursionistes, proposant a la Directiva tot ço que creguin més convenient per a la realització de l'esmentat projecte.

NOTES DE DOL.—Ha passat a millor vida D. Manuel Rubió i Balaguer, fill del primer President del CENTRE D. Antoni Rubió i Lluch i germà de nostre amic i soci D. Joaquim Rubió. La Directiva i amb ella tot el CENTRE prengué bona part en son dolor comunicant-ho així a la família i assistint al acte del sepeli una nombrosa representació del mateix. (A. C. S.)

EXCURSIÓ COL·LECTIVA A LES ESGLESIES ROMÁNiques DE SANT PERE DE TERRASSA.—Tal com s'anuncià es và portar a cap l'excursió col·lectiva a Sant Pere de Terrassa. Reunits a l'estació de la plaça de Catalunya, el dia 25 de gener, a les 9 del matí els socis d'aquest CENTRE Srs. Casades, Blanch, Francisco i Josep, Ponsa, Gich, Domenech, Fontseré, pare i fill, Guasch, Alsina, Jaumar, Gaza, Alfred, amb son fill, Colominas i algun altre, es dirigiren, amb el nou trén elèctric, a la ciutat de Terrassa. Ben rebuts pel Centre Excursionista d'aquella Ciutat s'encaminaren sens perdre temps envers la barriada de Sant Pere per a fer-s'en càrrec de les obres de restauració que s'estàn efectuant. Il·lustrats sobre les mateixes i en son propi lloc pel Director de les obres, i més tard pel Rector de la parroquia de Sant Pere entraren a veure aquesta església. Es digne de mencionar-se la restauració feta al altar major per l'intel·ligent arquitecte Sr. Masó. Desaparescuts els draps que tapen els frescos de son àbsis aquest es presentà en tota sa integritat formant un hermós conjunt que li torna tot aquell caràcter de l'època que tants anys feia havia perdut. Per medi d'un pàs provisional format per taulons de fusta entràren a la típica església de Sant Miquel. Aquesta església amb ses columnes i capitells desiguals que recorden l'època Carlovingia, és un exemplar únic a Catalunya per son valor artístic i arqueològic. Pogueren veure la cripta que alguns autors suposan piscina quan el baptisme s'efectuava per immersió i les obres de restauració que s'hi fàn, sortint per a visitar l'església de Santa Maria. Aquesta amb son àbsis cimbori i campanar romànic és la més abundosa en pintures al fresc. Es fixàren en les del àbsis i d'una manera especial en les descobertes en la nau de mà dreta que forma el creuer, per l'actual Rector Reverend Sr. Oms, les quals no detallém per haver-ho fet ja en la tribuna del CENTRE els arquòlecs Srs. Soler i Palet i Casades i Gramatxes. També veieren el nàrtex encarat amb el jardí de la rectoria, i després d'admirar son conjunt s'encaminàren a l'estació després d'haver visitat, si be molt de pas, doncs que el temps apremiava, boniques pintures d'un hermós casal del carrer de Sant Pere, regressant a nostre ciutat ben impresionats de lo que havien vist en tant curta com interessant visita, i reconeguts per les atencions de que foren objecte per part del Centre Excursionista de Terrassa, del Reverend Rector de l'església de Sant Pere, i del Director d'aquelles obres. Mercés a tots, i fins un altre.

Estació meteorològica de Viella (Vall d'Aràn)

RESUM DE LES OBSERVACIONS DEL MES DE GENER DE 1920

TEMPERATURES A L'OMBRA				PRESSIONS BAROMÈTRIQUES	
MITGES MENSUALS		MÀXIMA ABSOLUTA en 24 hores	MÍNIMA ABSOLUTA en 24 hores	MITGES MENSUALS A 0° I A LA GRAVETAT NORMAL	
8 matí	4 tarda			8 matí	4 tarda
1°58	5°85	19° (dia 26)	—10.5 (dia 8)	682.8 mm.	682.2 mm.
Oscil·lació extrema mensual. . . . . 29°5 Variació màxima diurna (dia 8). . . . . 21°5		MITGES MENSUALS		A 0° I AL NIVELL DE LA MAR	
		10°16	—1°66	786.9 mm.	766.5 mm.
				Màxima (dia 17) . . . . . 780.5 mm.	
				Mínima (dia 1) 741.6	
				Oscil·lació extrema 38.9	

HUMITAT RELATIVA			PLUVIOMETRÍA	
MITGES MENSUALS	8 matí	4 tarda		
Termòmetre sec.	2°11	5°6	Total d'aigua caiguda en el mes.	99.8 mm.
Termòmetre moll	1°3	3°7	Dia de major caiguda (dia 2).	87.7
Humitat (percentatge)	85.3	70.7	Intensitat per dia de pluja i neu	9.07
Dies de saturació	4	3	Total d'espessor de neu en el mes	0.49
			Dia de major espessor (dia 7).	0.18
			Vent dominant en els dies de pluja i nevades	calma NW.

VENT

DIRECCIÓ	8 matí	4 tarda	VELOCITAT EN 24 HORES	
Calma	21	27		
N.	2	1		
NE.	—	—	Mitja mensual diària	20.262 k.
E.	—	—	Màxima absoluta (dia 29).	125.101 k.
SE.	1	—	Recorregut total en el mes	643.650 k.
S.	2	3		
SW.	1	—		
W.	—	—		
NW.	4	—		

ESTAT DEL CEL

DIES	8 matí	4 tarda	DIES DE	NÚVOLS			NUVOLOSITAT	
				CLASS	8 m.	4 t.	MITGES MENSUALS	
Serens.	11	11	Pluja 11				8 matí	4 tarda
Nuvolosos	10	9	Gebre 7	Cirrus.	10	6		
Coberts	10	11	Glaçada total 1	Nimbus	4	4		
			Glaçada, 8 m. 8	Stratus	—	1	4.5	4.7
			Neu. 9					

NOTA.—El baròmetre registra una oscil·lació extrema extraordinària.

Les anotacions diàries han estat preses per el G.^a Josep i revisades pel DR. FAURA I SANS.